

УДК 349.2

Д.О. Новіков**ЩОДО ОБУМОВЛЕНОСТІ ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ
У ГАЛУЗІ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ**

Анотація. Розглянуто специфічні риси юридичної діяльності, на підставі яких обумовлюється необхідність правового регулювання охорони праці у галузі юриспруденції. Робиться висновок про те, що основною метою охорони праці у сфері юридичної діяльності є створення безпечних умов трудової діяльності юристів, забезпечення їх високої та ефективної працездатності, професійної та особистої самореалізації в контексті виконання важливої функції у сучасному суспільстві – захист законності та правопорядку.

Ключові слова: охорона праці, працездатність, юриспруденція.

Аннотация. Рассмотрены специфические черты юридической деятельности, на основании которых обуславливается необходимость правового регулирования охраны труда в отрасли юриспруденции. Делается вывод о том, что основной целью охраны труда в сфере юридической деятельности является создание безопасных условий трудовой деятельности юристов, обеспечение их высокой и эффективной трудоспособности, профессиональной и личной самореализации в контексте выполнения важной функции в современном обществе – защита законности и правопорядка.

Ключевые слова: охрана труда, трудоспособность, юриспруденция.

Abstract. Specific features of law practice by which necessitates legal regulation of occupational safety and health in the law field were investigated. Author concludes that the main purpose of occupational safety and health in the law field is to create safe conditions of lawyer's employment, ensure high working capacity, professional and personal fulfillment in the context of providing an important function in modern society – protect law and order.

Key words: occupational safety and health, working capacity, law.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток трудових відносин характеризується зростанням частки працівників, зайнятих розумовою працею. Одночасно з новими можливостями реалізації власної здатності до праці створюються й нові ризики для здоров'я та працездатності людини, обумовлені підсиленням ролі конкуренції серед працівників, перманентним станом нервово-емоційного напруження та стресу, переважанню великою кількістю інформації та комунікації. Усі наведені фактори постійно проявляються у галузі юриспруденції. Адже праця юриста у сучасному професійному середовищі піддається впливу багатьох факторів, які можуть негативно вплинути на здоров'я та працездатність людини. Висока нервово-емоційна напруженість, величезна професійна та особиста відповідальність, когнітивний, творчий та аналітичний, при цьому в багатьох випадках «сидячий» характер праці, постійна потреба у професійній комунікації, використання об'ємного масиву правової та додаткової інформації, сучасних комп'ютерних технологій та інших засобів зв'язку, потреба у постійному підвищенні кількості та якості знань і

навичок, при неналежному відношенні до безпеки процесу праці можуть призводити до невіправних наслідків для здоров'я юриста. Означене зумовлює потребу наукового пошуку за напрямком правового регулювання охорони праці у сфері юриспруденції.

Стан дослідження. Лише в останні роки науковці стали звертати увагу на проблему охорони праці юристів. Відправним пунктом появи досліджень у цій сфері слугує момент видання Наказу Міністерства освіти і науки України від 21.10.2010 р. № 969/922/216 «Про організацію та вдосконалення навчання з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту у вищих навчальних закладах України», де зазначається, що «всіма студентами, курсантами та слухачами вищих навчальних закладів України на 4-му курсі (молодший спеціаліст), на 5-му курсі (спеціаліст, магістр) із загальним обсягом не менше 1 кредиту ECTS (36 академічних годин) має вивчатись навчальна дисципліна «Охорона праці в галузі» [1]. Тобто означеним нормативно-правовим актом була окреслена державна зацікавленість та суспільна важливість у здійсненні галузевого навчання з охорони праці, в тому числі і за напрямком підготовки спеціалістів та магістрів у сфері правознавства. До цього часу означена проблематика розглядалась лише в контексті охорони праці в діяльності органів внутрішніх справ у підручниках за авторством О.М. Бандурки [2], В.Г. Грибана, О.В. Негодченка [3], В.І. Оліградського, В.Я. Долішні [4]. Лише у 2013 році був опублікований перший підручник з охорони праці у галузі юриспруденції за редакцією П.Д. Пилипенка [5].

Формулювання мети статті. Автор має на меті дослідження специфічних рис юридичної діяльності, на підставі яких обумовлюється необхідність правового регулювання охорони праці у галузі юриспруденції.

Виклад основного матеріалу статті. Поняття юриспруденції тісно пов'язане з явищем юридичної діяльності, саме у ході здійснення якої проявляється необхідність охорони праці юристів. В існуючих наукових джерелах юридичну діяльність пропонується розглядати як елемент правової діяльності та юридичної практики. Так, під правовою діяльністю пропонується розуміти один із видів соціальної діяльності, що здійснюється суб'єктами права з використанням правових засобів та з метою отримання правового результату, внаслідок чого відбувається створення права, його розвиток та реалізація в процесі функціонування суспільних відносин. Юридичною практикою слід вважати цілепокладену діяльність, яка пов'язана з правовими нормами і спрямована на реалізацію і застосування законодавства в сукупності з набуттям навичок і досвіду в суспільно-правовому житті та юриспруденції, враховуючи результати перевірки на достовірність певних настанов, положень або висновків, що впливає на перетворення об'єктивної дійсності і розвиток пізнання [6, с. 13].

Таким чином, юридична діяльність – це різновид правової діяльності, яка здійснюється у практичній, освітній та науковій формах юристами на професійній основі з метою отримання відповідного правового результату.

Юридична діяльність здійснюється в таких сферах:

1) юридичних відомствах – прокуратурі, судовій системі, системах МВС, СБУ, Міністерстві юстиції, Державній митній службі тощо;

- 2) органах центральної представницької влади та органах місцевого самоврядування;
- 3) центральних і місцевих органах виконавчої влади;
- 4) державній службі;
- 5) комерційних організаціях (фірмах, корпораціях, банках тощо);
- 6) спілках (колегіях) осіб вільної юридичної діяльності (адвокати) і спеціалізованих юридичних фірмах;
- 7) установах інформаційного й кадрово-ресурсного забезпечення (наукових і освітніх установах, юридичній пресі, інформаційних фондах) тощо.

У цьому контексті основними особливостями професійної діяльності юриста є: правова регламентація (нормативність) професійної поведінки, прийнятих рішень працівниками правоохоронних органів, юридичних служб та інших юристів, які професійно беруть участь у правозастосовній діяльності; владний характер професійних повноважень посадових осіб правоохоронних органів; екстремальний характер правоохоронної діяльності багатьох юристів, особливо тих, хто працює в органах суду, прокуратури тощо; нестандартний, творчий характер праці юриста; процесуальна самостійність, персональна відповідальність юристів, які працюють у правоохоронних органах, державно-правових структурах.

О. Бандурка, С. Бочарова, О. Землянська відмічають, що діяльність юриста відноситься до інтелектуальних видів праці, оскільки в її психологічній структурі домінує когнітивний (пізнавальний) компонент, тобто основні професійні функції юриста вимагають високої активності мислення (аналітико-синтетичних і логічних операцій), мови у її монологічній і діалогічній формах, довготривалої і оперативної пам'яті, стійкості уваги, уяви. При цьому професійна діяльність юриста, як складна система, включає і інші психічні функції, у взаємодії з якими вона обумовлює здібність юриста до ефективного вирішення професійних завдань [7].

Як зазначає В.В. Романов, юрист для успішного здійснення професійної діяльності має володіти нервово-психічною (емоційною) стійкістю. Означене припускає: стійкість до стресу, високий рівень самоконтролю над емоціями та поведінкою, працездатність у критичних ситуаціях; розвинені адаптивні властивості нервової системи (сила, урівноваженість, рухливість, чутливість, активність, динамічність, лабільність, пластичність нервових процесів), які дозволяють на належному рівні зберігати працездатність, здатність адекватно реагувати на різні події. Своєю чергою, негативно можуть впливати на стан здоров'я юриста: низький поріг стійкості до стресу, підвищена емоційна напруженість; надлишкова агресивність, імпульсивність учинків; невротичні симптоми, швидка виснажливність нервових процесів; психопатичні властивості характеру [8].

С.В. Кононенко вказує, що необхідність подолання небезпечних ситуацій, усунення перешкод, які створюються на шляху співробітника, викликають у юристів різні емоційні реакції, вимагає постійної вольової напруги й активної розумової діяльності. В умовах активного протистояння виникає необхідність постійної складної інтелектуальної роботи, зашифровки своїх цілей, маскуванню дійсних соціальних ролей.

Напруженість пов'язана і з великими фізичними та психічними навантаженнями, які переживає юрист через високу екстремальність його діяльності, діями в умовах конфліктної ситуації, впливом різних стрес-чинників, ненормованим робочим днем, наявністю негативного емоційного впливу діяльності, тому що юристу приходится зіштовхуватися з проявами людського горя, складними умовами його професійної діяльності [9, с. 362].

Як зазначає І.І. Амінов, професійна діяльність юристів має напружений, екстремальний характер, обумовлений виконанням складної, одноманітної роботи в умовах дефіциту інформації, часу, активного опору зацікавлених осіб, небажанням вступати у контакт, ігноруванням ними правових норм. Це призводить до нервово-психічних перевантажень, що посилюється нерегулярною зміною умов праці, порушеннями звичного режиму добової життєдіяльності, вимушеною відмовою від відпочинку і, як наслідок, до стану психічної напруженості, емоційної нестійкості, появи невротичних реакцій, різних розладів і захворювань. У юристів розвиваються професійні захворювання через порушення психосоматичного здоров'я особистості, що пов'язано з психологічними чинниками [10, с. 20].

Н.І. Татаркіна вказує, що найчастіше в юридичній професії стресогенними факторами називають: сильну завантаженість (перевантаженість) роботою; велику відстань між місцем роботи й місцем проживання (транспортний стрес); недостатній рівень заробітної плати та економічного стимулювання; радикальні зміни посадових обов'язків або умов праці (підвищення в посади, переведення в інший відділ і т. д.); процес входження у нову посаду; необхідність часто іти на компроміс в ім'я забезпечення кар'єри; підвищену відповідальність за прийняття рішень, у тому числі у кримінальних і цивільних справах; відчуття юристом невідповідності між тим, що повинен, що хотів би та що реально робить; дефіцит часу при розслідуванні кримінальних справ; загрози особистісному й професійному авторитету; відсутність зворотної інформації від вищих керівників про оцінку результатів праці; незадовільні ділові відносини з керівником, колегами та підлеглими; можливу небезпеку для життя та здоров'я при затримці підозрюваних у здійсненні злочинів осіб; невизначеність посадових завдань і обов'язків; невизначеність посадового росту, відсутність або обмеженість можливості висування на вищу посаду; зміну організаційної структури підприємства або реорганізацію; несприятливий соціально-психологічний клімат у професійному колективі; міжособистісні конфлікти та моббінг [11].

Отже, з урахуванням означених психоемоційних ризиків праця юриста потребує особливої охорони.

Також сучасний юрист пов'язаний з використанням величезного масиву інформації, який в умовах «інформаційного суспільства» постійно збільшується. Білл Гейтс ще в 1990 роки констатував: «Перевантаження інформацією є досить розповсюдженим». У діяльності юриста таке перевантаження часто є критичним. Звідси можуть виникати різноманітні стреси та депресії, викликані постійною аналітичною обробкою інформації.

Крім того, сучасну працю юриста не можна уявити без використання комп'ютерних технологій, які стають допоміжним елементом у роботі з правовими документами, нормативно-правовими базами, державними та приватними установами тощо. Своєю чергою, комп'ютерні технології здійснюють негативний вплив на здоров'я користувача, а від того виникає потреба у доборі безпечного комп'ютерного устаткування, створенні сприятливого мікроклімату, додержанні режиму праці, вивченні ергономічних вимог здійснення роботи за комп'ютером.

Висновки. Охорона праці в галузі юриспруденції – це сукупність правових, соціально-економічних, психологічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних, лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я та працездатності осіб, зайнятих у сфері юридичної діяльності. Основною метою охорони праці у сфері юридичної діяльності є створення безпечних умов трудової діяльності юристів, забезпечення їх високої та ефективної працездатності, професійної та особистої самореалізації в контексті виконання важливої функції у сучасному суспільстві – забезпечення законності та правопорядку. Подальшого дослідження потребують нормативно-правові аспекти охорони праці у галузі юриспруденції, а також окремі фактори впливу на здоров'я та працездатність юриста.

Література

1. Наказ Міністерства освіти і науки України від 21.10.2010 р. № 969/922/216 «Про організацію та вдосконалення навчання з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту у вищих навчальних закладах України» // Офіційний вісник України, № 88, 26.11.2010, ст. 126; 2. Бандурка О.М. Охорона праці в діяльності органів внутрішніх справ України / О.М. Бандурка, І.К. Шаша, І.В. Власенко та ін. – Х., Видавництво національного університету внутрішніх справ, 2003. – 287 с.; 3. Грибан В.Г. Охорона праці в органах внутрішніх справ: підручник; для студ. вищ. навч. закл. / В.Г. Грибан, О.В. Негодченко. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 336 с.; 4. Оліградський В.І. Особиста безпека працівників органів внутрішніх справ та охорони праці в галузі: навчально-практичний посібник / В.І. Оліградський, В.Я. Долішня // За заг. ред. М.Б. Бучка. – Івано-Франківськ, 2004. – 184 с.; 5. Охорона праці в галузі юриспруденції: навчальний посібник / За ред. П.Д. Пилипенка. – Київ, Видавничий Дім «Ін Юре», 2013. – 272 с.; 6. Гусарев С.Д. Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти: автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.01 / С.Д. Гусарев // Київський національний ун-т внутрішніх справ. – К., 2007. – 35 с.; 7. Бандурка А.М. Юридическая психология: учебник / А.М. Бандурка, С.П. Бочарова, Е.В. Землянская. – Харьков: Нац. ун-та внутр. дел, 2002. – 596 с.; 8. Романов В.В. Юридическая психология. – М.: Юристъ, 1998. – 488 с.; 9. Кононенко С.В. Психологічний аналіз професійної діяльності фахівців юридичного профілю / С. В. Кононенко // Пробл. сучасної психології: зб. наук. пр. – 2011. – Вип. 14. – С. 361–370; 10. Аминов И.И. Психология деятельности юриста : учеб. пособие для студ., обуч. по спец. «Юриспруденция», «Правоохранительная деятельность» и «Психология» / И. И. Аминов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 615 с.; 11. Татаркина Н.И. Психическое равновесие как необходимое условие продуктивной деятельности юриста / Н.И. Татаркина [Електронний ресурс] // Материалы международной заочной научно-практической конференции «Актуальные проблемы современной педагогики» от 15 мая 2010 г. – Режим доступа: <http://sibac.info/11940>.